

СТАН РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогоднішньому етапі функціонування ринку розвиток інноваційного потенціалу харчової промисловості України є важливою умовою для забезпечення ефективного виробництва та задоволення потреб споживачів в Україні. Саме тому існує необхідність дослідити поточний стан підприємств країни та оцінити їх здатність до розвитку інноваційного потенціалу з метою подальшої реалізації інновацій та конкурентоспроможності харчової продукції на міжнародних ринках.

Під інноваційним потенціалом підприємства варто розглядати сукупність таких факторів, які забезпечують інноваційний розвиток підприємства як технічність, технологічність, фінанси, правове регулювання, інфраструктура, наукоємність, соціальна культура. Використання цих факторів перш за все можливо за наявності в країні, регіоні, галузі чи підприємстві необхідних ресурсів та гарних умов для їх використання з метою ефективного здійснення інноваційної діяльності.

Інноваційний потенціал підприємства – це наявність взаємопов'язаних у соціально-економічних формах ресурсів, яка сприяє можливості підприємства під дією зовнішніх і внутрішніх факторів створювати й ефективно впроваджувати продуктивні, технологічні, організаційні або маркетингові інновації з метою досягнення інноваційних стратегічних змін, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємства [1].

Для забезпечення поступового та рівномірного розвитку підприємства необхідно реалізовувати інноваційні можливості, які відбуваються за рахунок перетворення ідей у нововведення. Саме від рівня інноваційного потенціалу підприємства залежатиме формування ефективного управління інноваціями та забезпечення розвитку діяльності. У широкомасштабному розумінні реалізація інноваційних цілей - це спосіб збільшення прибутку підприємства, посилення конкурентних переваг, зміцнення положення підприємства на ринку. Високий рівень розвитку інноваційного потенціалу підприємства надає йому можливість вдалого запобігання кризовим ситуаціям.

Інноваційний потенціал підприємств харчової промисловості містить певні складові, які визначають стан його розвитку та можливість досягнення поставлених цілей: фінансовий, мотиваційний, комунікаційний, науково-дослідний, техніко-технологічний, кадровий, інтелектуальний та ринковий [2]. Саме наявність цих складових відображає реалізовану та нереалізовану здатність підприємств харчової промисловості до впровадження інноваційного проекту або інноваційних перетворень та створення інновацій.

За останніми даними Державної служби статистики України можна спостерігати поступове зменшення кількості підприємств харчової промисловості, які впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси) протягом року. Так у 2016 р. кількість таких підприємств становила 154 од., у 2017 р. – 158 од., у 2018 р. – 143 од., а у 2019 р. їх кількість стала 137 од. Загальна кількість підприємств харчової промисловості в Україні на 2019 р. становила 14 122, що на 559 од. менше ніж у 2018 р. [3]. Таким чином, можемо проаналізувати, що лише 1% підприємств харчової промисловості впроваджує інновації у свою діяльність та покращує ефективність роботи підприємств. В залежності від географічного розміщення, найактивніше впроваджують інновації на харчових підприємствах у м. Києві – 41%, друге місце посідає Харківська область – 23%, далі Київська і Дніпропетровська області – 19% і 10% відповідно, та інші – 7%.

Така статистична інформація підтверджує той факт, що в Україні існують дуже багато факторів, які гальмують розвиток інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості. Одним із найважливіших факторів є державна підтримка, адже досі не розроблена ефективна стратегія стимулювання інновацій харчової галузі в усіх регіонах України, яка б дала змогу підприємствам затверджувати проекти та швидше їх впроваджувати з підтримкою держави.

Наступним фактором гальмування інноваційного потенціалу є перевага короткострокових задач над стратегічними планами підприємств. Оскільки інновації є досить ризиковими і їх окупність потребує часу, віддається пріоритет традиційним методам виробництва та веденню бізнесу в цілому.

В Україні існує проблема зі значною монополізацією ринку харчової промисловості. Це не дає змоги підприємствам орієнтуватися на інновації, оскільки необхідно швидко випускати продукцію, отримувати прибуток та не ризикувати власними коштами, вкладеними у розробку, обладнання, трудові ресурси та виготовлення.

Після минулої економічної кризи багато підприємств харчової галузі опинилися на межі закриття виробництва, вони тривалий час відновлювалися після кризи і не мали високої рентабельності продукції, що значно вплинуло на виділення коштів на науково-дослідні роботи. На сьогоднішній день у зв'язку з епідеміологічною ситуацією у світі для багатьох підприємств наступить нова кризова ситуація, що може стати новою хвилею занепаду підприємств та скрутного становища інноваційної діяльності в галузі.

Дуже важливим фактором, що гальмує розвиток інноваційного потенціалу на підприємствах є дешева робоча сила. Підприємці часто схильються до найму працівників за невеликі гроші замість оновлення виробничого обладнання, автоматизації процесів. Також рівень знань працівників оцінюється як інтелектуальна складова, яка має вагомий вплив на інноваційний потенціал підприємств та ефективну систему інноваційного управління. Саме наявність висококваліфікованих працівників забезпечує розробку та впровадження інноваційної продукції або процесів.

Таким чином, щоб забезпечити інноваційний розвиток підприємства необхідно формувати або покращувати стан розвитку інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості в Україні який має чітко відповідати стратегії розвитку підприємства, його завданням та цілям. Через невелику кількість інноваційно-активних підприємств та незначний обсяг впроваджуваних інновацій, підприємства харчової промисловості не є інвестиційно-привабливими, а отже мають проблеми з фінансуванням та недостатніми можливостями для підвищення ефективності діяльності.

Технологічні процеси, що активно використовуються в харчовій промисловості України не є характерними для виробників харчової продукції світу. Про це свідчить відсутність передачі технологій до інших країн світу, тому можна говорити про занепад та значне відставання харчової промисловості України від прогресивних країн світу. Одними із пріоритетних шляхів розвитку у даній галузі є використання автоматизованих ліній, роботизації, інформаційних систем, кібернетизації, штучного інтелекту у прогнозуванні попиту на продукцію, узагальнено це говорить про важливість переходу до Індустрії 4.0.

В першу чергу фокус відбувається на покращенні бізнес-показників підприємств, таких як: якість, продуктивність, інновації, собівартість, клієнтський досвід. Фокус Індустрії 4.0 будується на драйверах цінності, а саме оптимізація процесів, енергоефективність, віддалений моніторинг, оптимізація ланцюга споживачів, аналітика даних. У основі переходу закладені базові принципи – автоматизація системи та цифровізація даних, узагальнено говориться про перехід до діджиталізації.

В Україні такий технологічний напрям розвитку підприємств щодо впровадження Індустрії 4.0 внесений до середньострокових пріоритетних напрямів на рівні держави, проте відсутність фінансування у 2018-2019 рр. не дає змоги поступово розвивати цей напрям.

На допомогу підприємствам у сучасних умовах динамічно створюються та розвиваються технопарки, бізнес-інкубатори, бізнес-акселератори та інноваційні центри для стимулювання інновацій. Вони зменшують ризикованість проектів, допомагаючи їх вдосконалити та правильно описати, а також допомагають у пошуку інвесторів.

У сучасних економічних умовах державі варто розробити механізм пільгового оподаткування прибутку підприємств харчової промисловості від впровадження інновацій, надавати пільгове кредитування на науково-дослідні роботи та страхувати інновації. Також пріоритетом є створення нормативно-правової бази для регулювання інноваційної діяльності, забезпечення інвестиційно-привабливого клімату в країні і визначення першочергових напрямків інноваційної діяльності в харчовій промисловості.

Отже, на сьогоднішній день стан розвитку інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості є досить низьким і кількість підприємств, що впроваджують інновації в галузі становить 1%. Було визначено фактори, що стримують розвиток інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості, найпроблемнішим питанням є відсутність державного фінансування інновацій та відсутність стратегії, які унеможливають забезпечення конкурентоспроможності харчової продукції на міжнародних ринках. Наступним проблемним питанням є значна монополізація ринку через недосконалість законодавства України та відсутність ефективних дій Антимонопольного комітету України. Перспективним шляхом підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості та підвищення її інноваційного потенціалу є перехід держави до Індустрії 4.0, яка дасть змогу модернізувати та інтегрувати ланцюги по вертикалі та горизонталі за допомогою розумних продуктів та сервісів, а також створити нові перспективні бізнес-моделі.

Література:

1. Хмизова О. В., Сисан О. М. Напрями розвитку інноваційного потенціалу підприємства. *Наукові праці. Економіка*. 2016. № 273. С. 83-88.
2. Атвейкин В.Г., Дворецкий С.И., Минько Л.В., Таров В.П., Чайникова Л.Н., Летунова О.И. Инновационный потенциал: современное состояние и перспективы развития : монография / «Издательство Машиностроение-1», 2007. 284 с.
3. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність в Україні». URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.04.2020).